

26

10

Видатство Українського Інформаційного Бюро в Тернополі.

Ч. 3.

БОЛЬШОВИКИ і селянство.

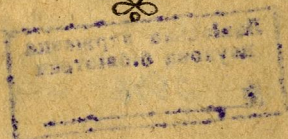
Нам. Пов. Водити
№ 16(16) - 41р

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Написав

88

ТРИНЬКО СКАСКІВ,
селянський посол
Трудового Конгреса від Катеринославщини.



125

Накладом Українського Інформаційного Бюро в Тернополі.
1919.

13(29K)11-285

Тогож автора вийшли слідуючі книжечки:

„Юда наших днів“.

Оповідання з часів боротьби України за свою незалежність.

„Гайдамаки“.

Історичне оповідання з минулих і сучасних днів.

Видавництва Укр. Інф. Бюра в Тернополі:

Ч. 1. „Революціонер“. Календар на рік 1919.

Ціна 3:40 К.

Ч. 2. „Коротка історія українського народу“.

Ціна 1:50 К.

Ч. 3. „Большовики і селянство“.

Ціна 1 К.





42803

Большовики і селянство.

На Україні і по всій Росії, є дуже багато родючої землі, яка в більшій частині знаходилась в руках дуків панів, на котрих працювали нещасні, бідні та неосвічені селяне. Уряд за часів Столипіна, почав наділяти деяких селян землею за гроші, поселяв їх на хуторах, щоб на пізніше мати з них добрий кадр — для боротьби проти революції, яка зроку на рік, досить ясно назрівала. Велика більшість селян була зовсім безземельна, або носідала дуже дрібні шматочки землі, з якої вижити ніяк не можливо, через що мусли працювати на панів і тих богатших хуторян, щоб зробити собі шматок хліба для прокормлення. Такий порядок держави ніколи переважної більшості населення не міг задоволити, через що поступенно але твердо приближався час великого повстання, а світова війна його ще прискорила. І дійсно в 1917. р. вибухла велика російська революція, яка одним сильним замахом змела царський трон, і весь буржуазний уряд, якого місце заняв демократичний соціального напрямку, тимчасовий уряд.

Нарід дуже втішився великою побідою над лютими деспотами і старався поставити свою вибрану владу „Уста-

новчі Збори“ які моглиби провести соціяльні реформи і справедливі закони. Та на жаль в той час у керми держави, стояли люде чужі, без державного розуму, які не тільки в соціальному напрямку нічого зробити, але навіть задовольнити національне питання не захотіли.

Задовольнити маси в свій час, чужинцям не прийшло на розум, і безземельне селянство дальше працювало на панів, робітництво по містах викидалось за борт фабрикантами та заводчиками, невдовольтво страшне ширилось серед народа, а анархія і большевизм, брали свій верх.

В який спосіб так швидко маленька партія большевиків взяла верх в Росії, а також і на нашій Україні?—спитає не оден читаючи ці строки. Чи большевицька така гарна програма що за ними майже весь нарід в Росії пішов, чи то такі провідники в тій партії, що вміють за собою так народ потягнути ?

Дійсно, в большевиків програма цікава, їхня програма найлівіша між усіми соціалістами, вона може й добра тільки не для селян а для того пролетаря, в якого не має нічого власного; ні хати, ні двора, ні кола, словом нічого свого, а живе весь час в наймах у чужих людей, які визискують його тяжку працю за пів дармо. А для тих селян, які мають яку небудь власність, і працюють для себе на своїм шматку землі, або й ті, що ще землі не мають а думають її одержати і на ній працювати, то для тих людей, большевизм не тільки не підходящий, але навіть і шкідливий.

А про те, що большевики зуміли потягнути свого часу більшу часть людей за собою в бувшій Росії, то не значить, що вони такі гарні державні майстри, але в той час так склались державні обставини, що змучений нарід війною і революцією пішов за тим, хто обіцявав дати йому більше соціяльних прав і припинення війни, яка всім дуже надоїла. Большевики скористались тим моментом, пустились на велику демагогію, почали граючого обкидувати правительство Ке-

ренського, а потім Українську Центральну Раду,—які стояли у владі народа тимчасово до скликання Установчих Зборів за те, що вони, якими не вміли управляти державою, і не хотять задоволити робітництво соціальними правами, а селянства землею. Проти всіх соціалістів не большевиків, почалась шалена агітація з большевицького боку, за те що вони будьтоби єдналися з буржуазією і через те, не хотять добра народові. Словом, почали клеветати всіх і вся, а тільки самі себе вивисшати перед народом, що ніхто крім большевиків, не зробить для бідного люду більше добра, і не влаштує раю на землі.

Селяне більше розважнійші і старші віком, не довіряли большевикам на те, що вони всемогучі, і можуть все зробити, але поклалися на своїх людей, котрих мали вибрати і післати до Установчих Зборів. Большевики не тратячи дурно часу, кинулись в армію, яка стояла на фронті і почали вести агітацію проти війни. Радили воякам кинути фронт, а самим спішити до дому, щоб рабувати палати і разоряти панські двори, забирати і грабити для себе все що попадеться під руки, бо, мовляв, це все ваше! І не надумуючись довго, фронтовики покинули фронт та хмарою рушили до дому. По дорозі розграбили де що попало: в класних вагонах вікна повибивали, бархатні крісла пообривали, деяким кондукторам вязи поскручували а то на ходу з потягів поскидали, і так награвивши до волі державного та військового майна, не з пустими руками повертались до дому.

В дома кожний фронтовий вояк корчив з себе ярого большевика, хоч большевицької програми в дійсности навіть і не нюхав, та про ню ніякого й поняття не мав. Та про те, свої власні організації, які для нього самого так необхідні, як для життя воздух, напр. „Селянська Спілка“ або „Прогресивна“, він по большевицькому приказу громив, валив будинки, де ці організації находились, а портрета Тараса Шевченка рвав на шматки, бо це по большевицькому поясненню

був буржуй. Доходило до того, що фронтовики в своїй сліпоті вбивали своїх колишніх товаришів за те, що ті були щирими прихильниками Української самостійности, а противниками большевиків. Панські двори' а властиво дома, з яких можна будоб улатшувати розкішні школи для всякого навчання, порозбивано, порозграблювано так, що одні лише стіни позіставались. Було так, що селяне ділили поміж собою, панський інвентар. І для чотирох чоловіків припала якась расова корова. Довго вони тягались між собою, і немогли ніяк погодитись. Аж вкінці з тяжкою бідом такі прийшли до згоди: взяли корову, зарізали а мясо розділили поміж себе. — А таких то случаів, було на Вкраїні і в Росії дуже багато. Замість того, щоб організовано, по закону все те забрати, і кожду штуку використати як найкраще, то не освічені люди через большевицьку агітацію, тільки нищили і марнували культуру самовільно, за що опісля мусіли відповідати.

Большовики дуже гарно знали, що такою пропагандою вони тільки руйнують і нищать державу, але їм треба було чим небудь заманути за собою нарід, котрий віддавби їм власть до рук, а тоді, вони що схотять то зроблять. І дійсно найбіднішому і середньому селянству а також пролетаріатові вподобалось грабити і безвідповідально кого вгодно вбивати. Вони пішли всеціло за большевиками і спокійно віддали їм всю владу до рук, а тільки мала частина свідомого селянства протестувала проти большевиків, за розгон чисто селянської влади „Установчих Зборів“ і „Центральної Ради“ та завзято боролись проти диктатури пролетаріата, над селянством. Алеж на жаль свідомих селян було дуже мало, щоб зопобігти лихові і освідомити своїх товаришів котрі на себе, самі затукували петлю, а крім того їх большевики на кожному кроці переслідували. І так несподівано, запанувала совітська влада на Україні, в тій широкій та багатій землі, на котрій живе більше як вісімдесять процентів

селянства, а лишень маленька частина міщан та заводських і фабричних робітників, та по своєму управляла всіми.

Яка та совітська влада? І не вжеж вона така страшна для селянства—спитає не оден з наших людей, не попробувавши її на практиці.

Совітська влада, це не є нічого страшного. По українськи, це „влада рад“. Але не в назві сама суть діла, бо назвати можна всіляко, і справа від слова не пострадає. А сама суть діла, в тім, які це ради? Коли ради складаються на підставі пропорціональних і безпосередних виборів, так що від селянства і робітництва ввійде в раду стільки депутатів скільки по їхньому числу населення належить (напр. від 80.000 селян 80 депутатів а від 20.000 міщан і робітників 20 депутатів) то це для нас не страшно а навіть і вигідно. Але коли, ради складаються з цензових депутатів із ліва, і на підстави голосовання не пропорціонального а крім цього посереднього, то такі ради для селян нікуди не годяться. Бо, більшовики вимагають, щоб від селян і робітників в раду попало однакове число депутатів; то значить, щоб від 80.000 селян було вибрано скажім 50 депутатів, від 20.000 міщан і робітників також 50 депутатів і тоді буде рівно, але не в селянську і не в українську користь, але тільки в шкоду, бо міщане і робітники завше хитрийші за селян, і виберуть своїми депутатами таких людей, котрі возьмуть верх над селянами, і в нас на Україні, не ми будем в своїй хаті самі собою управляти а чужинень. Бо робітництво заводське і фабричне та міщане, не з наших людей Українців складаються, а майже всі вони за малим винятком — з Росіян, Поляків, Жидів, Латишів і других, які вороже відносяться до Українців.

Окрім цього, більшовики запровадили систему виборів до рад „посередню“, від волосних Рад, аж до центральної, то є до парламенту. Напримір до сільських рад громадяне вибирають своїх виборців прямим голосуванням, безпосередньо. Але до волосної ради, вибирається депутатів уже

посереднім голосуванням, через сільські ради. Тоді вже люде з цілої волості не мають права вибирати людей, яких вони самі бажалиби, а вибирають лишень ті люде, котрі є членами сільських рад. До повітової ради, губерніяльної і парляменту, також громадянство само не участвує при виборах, бо депутатів до повітової ради, вибирають члени волосної ради, в губерніяльну раду, вибирають депутатів члени повітових рад. А самий головний хазяїн держави „парламент“, вибирається губерніяльними радами. От, якої системи в виборах до законодавчих інституцій, тримаються большевики.

За царського режиму в Росії а також і за границею, де панував буржуазний устрій держав, також була подібна система в виборах до таких державних законодавчих інституцій, і проти цього, цілий ряд літ, боровся трудящий народ. В таких інституціях, ніколи не були вироблені гарні закони для бідного люду. Там завжди засідали вороги народа, які через таку виборчу систему проходили в депутати, і всякі вигідні закони виробляли тільки для себе. Членам таких інституцій, найбільше попадав чоловік багатий, або з багатой партії. Йому можна було легко підкупити виборців, які дуже часто продавали свої голоси повірені їм громадою, за юдні гріш, або за шматок гнилої ковбаси; а таких людей на нашій Україні, на жаль дуже ще багато.

Люди бачили, що в цензових і посередних виборах є велике зло, бо через підкуп і всякі фальшивства, немож вибрати відповідне число депутатів, старались усякими способами знищити таку несправедливість, а добитись; рівного, таємного, загального, пропорціонального і беспосереднього права голосування. Тоді, в законодавчі інституції, проходить більшість таких депутатів, яких вибирає численніша верства народу, що живе на тій землі. В 1917 р., коли підчас російської революції вставлено таке виборче право, то на Україні було вибрано до „установчих зборів“ около 75 процент укра-

нських селянських депутатів. Большевиків пройшла зовсім, мала скількість, а буржуазія цілком провалилась. З того ясно виходить, що на Україні пануючою класою має бути тільки селянство, котре знаходиться в чотири рази більшій кількості, ніж всі інші класи разом і йому як переважній більшості, мають підчинятись усі класи меншості. А така велика перемога селянства була майже по всій Росії.

Понятно, що такий результат виборів, дуже не подобався большевикам, а маючи велику силу свого війська в Петербурзі, взяли і закрили Установчі Збори, а депутатів розігнали зі столиці до дому. Сами заклали свою „Совдепю“ з цензом із ліва, та посередніми виборами, в які проходили майже самі большевики.

Опісля, коли цим способом большевики зросли в силу, то більшу частку селянства вони зовсім відкинули від голосування. Тим селянам, у котрих було поверх трох моргів землі власності, не тільки що заборонено приймати участь до виборів законодавчих органів, але й на кожному кроці переслідують їх большевиками, бо по їхнього рахунок; вони рахувались дрібною сільською буржуазією, яку постановлено знищити. В большевицьку „совдепю“ (то є в ради) міський пролетаріат вибирав одну половину депутатів, а сільська біднота, в якій свого власного нічого не було, або в якій власність досягала не більше трьох моргів землі, на господарство, вибирала другу половину. Значить, дві рівні частки. Колиб селянська біднота була освічена так як треба, а до того чисто українська, то ще булоби пів бідноти. Але на жаль на Україні біднота по селах чужа, яка зайшла по більшій частині з півночі і неприхильно відноситься до України. А наша біднота, по більшій частині така нужденна і збіджена, що за шматок землі не тільки Україну, але й рідного батька продасть. Свідоме українське селянство, яке своєю численністю побиває всі класи разом, воно більше вже свідоме національно і українська справа, тільки на него опирається.

Але хитрі більшовики, тій масі селянства не дали права до виборів. Українська селяська біднота взявши половину влади в свої руки, не вміла втримати її в собі, а свідомо і не свідомо віддала все більшовикам, за що останні пішли селянству на уступки і прийняли тимчасово закон, про „соціалізацію землі“.

Більшовики взявши так легко владу в свої руки, не дрімали а старались як найкраще закріпити її за собою. Кожна влада тільки тоді сильна, як має реальну силу, на котру моглаб опертись. Така сила є добре озброєна армія, при гарному послуху і жезлївнїй дисциплїнї. Тодї усї інші класи, хоч і численнїші але без зброї, мусять покоритись. Армія котра була весь час вїйни на фронтї і воювала з Нїмеччиною та Австрїєю, це була армія селянська, бо пролетарїят у бїльшостї працював у тїлу, буржуазія, як звїсно скривалась вїд вїйни, або викуплялась за гроші. При скїнченнї вїйни, кожному було звїсно, що селянин вертаючись із фронту до дому, возьме зброю з собою. Більшовикам для утворення армії було на руку закриття заводів і фабрик, бо безробітний пролетарїят не мав з чого жити, і цілими масами поступав до армії, де платили добрі гроші, харчі і давали вїйськове убрання, так що за кілька мїсяців, більшовики зумїли zorganizувати досить численну армію. тільки не гаразд вишколену.

За короткий час, більшовики вспїли відібрати добру половину зброї в селян повертаючих із фронту до дому. Але вскорї, наступаючі вїйска Української Центральної Ради разом з Нїмцями та Австрїйцями, перервали їм дальшу працю, і більшовики мусїли як найшвидше втікати з України в Росїю. Там, уже більшовикам нїхто не мїшав розвинути свою діяльність во всю довжину і широту, і не відступати вїд своєї програми, нї на одну йоту. З крупною буржуазією вони справились моментально: Одних вирїзали, другїх вивїшали, а инших заставили чорну роботу виконяти. А хто з панїв зумїв завчасу зібрати свої манатки, той утік за кордон. До-

ми і майно їхне конфісковано і віддано до розпорядимости держави. Справившись з грубшою буржуазією, більшовики прийнялись за дрібнішу, себ-то селян. Але з цими, не так то легко було справитись, бо в них находилась зброя, якою вони оборонялись. Та більшовики порадили собі і з ними. До помочі запросили собі Латишів і Китайців так, що пролетаріят разом з такими добродіями вскорі і селян розброїв. І так справившись нарешті зі всіми своїми противниками, більшовики відібрали землю від селян, дали її на власність держави, і заложили по селах „більшовицькі комуни“.

Не оден з наших громадян з удивлінням питає: А кому ж більшовики дають ту всю землю, відібравши від панів і селян? Хтож її буде обрабляти? Хіба мійський пролетаріят, який і найменшого поняття немає в рідьництві? Ні, більшовики віддають землю на оброблення тільки селянам, але ці вже не будуть хозяйствувати на тій землі так як вони самі захотять. — Селяни будуть мусіли працювати не так як вони самі вже навчились і привикли, але так як більшовики по своїй програмі їм прикажуть.

Більшовицька програма, яку вони хочуть провести і на селі вона не тільки тепер, але колись в будуччині не дасть себе виповнити. Я сам, як селянин, не буду вмішуватися і критикувати більшовицьку програму в робітничому питанню. Це дуже гарно знає кожний із нас, що робітниче питання треба як найшвидше розв'язати. Але я був би рішучим противником того, щоб такі важні питання розв'язувало селянство, яке зовсім не знає цю справу. Хай це питання розв'язує для себе само робітництво, бо хто з нас краще знає їхнє горе і біду, як не вони самі. Наше діло тільки робітництву допомагати. Але ж тепер що до селянської справи, то хай робітництво також не суне свого носа, не в своє діло! Бо селянська справа, далеко складніша від робітничої, так що тепер ані працюючого восьми-годинного дня на польних ро-

ботах ніхто не встанови́ть ані з села фабрики не може улаштувати.

Большовицька аграрна програма, є „націоналізація землі“. Це значить, що вся земля конфіскується і переходить до розпорядимости держави, яка доручає ту землю комітетам земельним або кооперативам, а вони самі вже наділяють відповідну кількість землі кожному селу чи волості, а там вже люде працюють всі разом до купи. Осібного хозяйства нема, окремо хозяйін від хозяйіна працювати не може а все село має жити як одна сім'я: Однаково мають працювати, одіватись, а свого власного ніхто не сміє нічого мати. Люде працюють неначе робітники у фабриці вісім годин на добу. За свій труд отримують платню після закінчення польових робіт, зібравши весь хліб і овоч з поля. І тоді ті комісарі, які пантрують за порядком, розділяють продукти поміж працюючих селян постілько, щоб для потреб кожної сім'ї, вистарчило до нового збору. Остальні продукти, комісарі забирають для держави, яка вживає їх для своїх потреб. І таке влаштування праці на полі, називається „сельською фабрикою“ або „комуною“.

Така комуна на взорець, то може дуже гарна і на папері—сидячи за зеленим столиком — викладати такі золоті мрії, це дуже чудова штука. Бо коли на велику міру розложена полева праця, то можна постаратись для оброблення землі що найкращі машини і гуртом багато легше й швидше можна обробити землю, як в одиничнім хозяйстві, але поспробувати тепер, таку комуна завести на практиці, то крім безладдя та занепаду культури, нічого доброго не вийде. Наш селянин на Україні так привик до своєї власної землі, що ростатися з нею, не так то йому легко прийде́ться. Він правда, не дуже то настоює на тім, щоб та земля була в його вічній власности, щоб навіть, можна було її продавати. Ні! Селянин тільки вимагає, щоб одержати землі стілько, скілько власним трудом можна булоб йому обробити

і не менше, ані більше, як йому потреба для прожиття його сім'ї. Але щоб селянин був повним незалежним хозяйіном на тій землі і у садьбі, яку він побудував. Селянин вимагає, щоб державний комісар, за яку небудь провину не мав права викидати його з його власної хати і землі, а когось другого на те місце призначувати, але щоб кожний селянин мав право володіти призначеною йому землею так довго, доки він її своєю сімєю буде обробляти. А коли селянин буде певний, що за рік або за два, ніхто не прожене його з тої землі і що не тільки він сам буде нею володіти доки схоче, але й дітям своїм може залишити, то тоді селянин буде любити тую землю, старанно її обробить, розведе сад, пасіку і пр. так, що культура тоді досить високо моглаби підвестись. Але, коли на селі буде большевицька комуна і селянин буде служити в державі як той урядник, де його перший ліпший начальник може кожної хвили з його села на другий кінець держави поселити, тоді він до тої землі буде мати ненависть, хочоти до праці в нього не буде і з доброго хозяйіна зробиться найгірший бурлака.

Большовики розброївши в Росії селянство постановили до тої пори не дати йому ніяких громадських прав, доки його не спролетарізують. Відібравши в селян землю, та зазівши по селах комуни, думають большевики, що швидко в селян зроблять державних батраків (форналів). Таж той селянин, який уже був хозяйіном, він швидше голову надожить, але не буде чиймсь наймитом; і щоб большевики щераз стілько крови пролили, то селянство ніколи не допустить зробити в себе пролетарята, і чи тепер, чи пізніше большевицьке ярмо скине зі своєї шії.

Большовицькі провідники вивчивши добре пролетарське життя і їхню працю на фабриках і в шахтах, думають, що таку саму систему праці можна завести і в полі. Мені самому приходилось служити на фабриці ремісником, де працював гуртом, і дійсно там ще можна би запровадити комуни, бо

жілька сот робітників разом, виробляють одну машину і це йде їм дуже швидко, бо кождий ремісник бачить у свого товариша викінчену працю, сусід сусіда підгоняє і лінивства бути там не може; а мимо того всякі категорії поставлені між робітниками і часто навіть між ними приходить до сварки за те, хто більше виробив. Оджеж між самими робітниками і то трудно влаштувати комуна як слід, аби всіх справедливо вирівняти. А що-ж тепер на селі, де маса людей і найменшого поняття не має як комуною жити? Хіба-ж там можна відкривати то, чого сам продетаріят для себе, як слід ще не влаштував. Всякі реформи, хочби вони були на папері як найкращими, доки не прийшли ще на практиці і не випробовані як треба, не можна накидувати їх людям, бо з того пожитку ніякого не буде, тільки не бажане розстройство.

І большевики, хочби навіть всі пекельні сили зрушили проти селянства, то на селі їхня комуна ніколи не буде, бо державним наймитом селянин себе нізачо не дасть зробити, і ніяких комісарів наганячів на своїй спині не естерпить. Найбільше, що селянство може зробити, то „соціалізацію землі“. А щоб до того дійти, то треба всьому селянству добре зорганізуватись у велику і міцну „селянську армію“, завести закон, який розділивби землю між тих, хто на ній працює, завести всюди відповідні школи і обовязкове навчання і в такім разі люде освічені будуть знати, хто і що їх найбільшій ворог, через якого ніколи до добра не мож дійти.

До соціалізму нарід мусить дійти, бо дорога до тої мети, вже проломана. І тепер, як тільки селянство закріпить за собою здобутки революції і міцно втримає в своїх руках владу і землю, зараз хай розширить як найбільшу освіту.

В першу чергу нам треба народних учителів підтримати матеріально, а тим більше в Наддніпрянській Україні, де учителів царський уряд привів був до найбільшої руїни. Це

роблено для того, щоби кожний боявся йти учителювати і щоби наші діти через брак учителів, не були освічені. Те зло нам треба викоринити, учителів треба поставити на першій місці, щоб вони освітлюючи наших дітей розум, не турбувались про завтрашній шматок хліба, а жили так, як належить жити апостолам світла і правди. До сєї пори, багато людей скінчивши середню освіту з педагогічним хистом, замість учителювати, вони поступають на саму просту роботу: як писарювати або на машині друкувати, що мігби робити учень з народньої школи. А роблять вони це тому, бо там дорожше платять, як на селі учителеві. Такі люди охотно підуть на села до наших дітей, наколи ми тільки по совісті дамо їм належну плату.

Щоби забезпечити для Українського селянства велику і славу будучність, нам треба негайно змобілізувати всі наші культурні сили, відкрити майже в кожному селі „середню школу,“ де мають учитись обов'язково всі селянські діти. І щоби соціалізм—який уже не за горами—не застав наших дітей не підготовленими—так як нас сучасна революція,—ми повинні при всіх середніх школах завести безплатні рокошні бурси, в яких мають жити наші діти. І кожную нашу дитину від девяти років життя держава має забирати від родичів і на кошт держави віддавати її в бурси до науки і на виховання учителям, до шістнадцяти років життя. В той період, навчання має вестись найбільше про хліборобство, а сама наука має бути розділена на дві часті: теорія і практика. Теорія моглаби відбутись зимою, а практика літом на полі, під розумним кермованнем досвідчених агрономів. Тоді за тих сім літ науки, людські діти будуть учитись, яким способом найлегше та найбільше можна добути з землі того хліба, яким вони годуються. Окрім того, учні будуть працювати і жити гуртом, та самі побачуть тоді на практиці, що так працювати є найлегше і найкраще, та будучий соціалізм для них не буде вже страшним, а з великою радістю його

1986

— 16 —

5046 PA

048

привитають. За тих сім літ науки, кожний з учнів п який у нього талант і до чого він спосібний. І тоді т в яких дар до науки великий, коли захотять, підуть на жавний кошт у вижші школи. А учні з меншими тала підуть працювати там, де їм найкраще вподобається.

Улаштувати таке велике та важне діло, декотрі злякаються тим, — що те все буде коштувати великі гроші. Але кровопролетна війна, яка для людства зовсім не потрібна і шкідлива, вона багато більше пожирає грошей, як необхідна для всіх наука. А коли для розливу людської крови народ дав мільярди, то для науки тимбільше кожний повинен дати, хочби й як великі суми грошей на те вимагалось.

Отримавши наш нарід середню освіту, тоді на нашій Україні буде справді земля медом і молоком текуча, буде процвітати добробут, та наступить так довгожданний соціалізм і аж тоді буде правдивий рай на землі. Люде будуть жити в братерстві, любові і достатках, а те все може дати їм тільки одна широка освіта.

БОЖИКІВ, 15. березня 1919. року.



Ціна 1 корона.

PL 5046y